

FAKTORY DIFERENCIÁCIE HOSPODÁRSKEHO VÝSLEDKU DRUŽSTIEV AKO FORMY PODNIKANIA

FACTORS OF DIFFERENTIATION OF ECONOMIC PROFIT OF COOPERATIVES

Marek DVOŘÁK

ANOTÁCIA

The negative development of the economic profit has kept arising in the agricultural prime production as whole in cooperatives too since 1995. The results of the 2001 show that the trend of decreasing the loss is going to continue also in 2002 as a result of the present level of the endowment, the continuous selling of the investment capital and material as well as keeping the primary rate of the transformation process of production. Investment capital depreciation and subsidies will be a decisive source of accumulation of means for a property reproduction for cooperatives.

ANOTÁCIA

Od roku 1995 pokračuje v poľnohospodárskej prvovýrobe ako aj v družstvách, negatívny vývoj hospodárskeho výsledku. Výsledky v roku 2001 naznačujú, že pri súčasnej úrovni dotačnej politiky, pokračujúcom predaji investičného majetku a materiálu a zachovaní primárneho pomeru transformačného procesu výroby, bude trend znižovania straty pokračovať aj v roku 2002. V dôsledku poklesu celkových úverov do prvovýroby odpisy investičného majetku spolu s dotáciami budú pre družstvá rozhodujúcim zdrojom akumulácie prostriedkov na reprodukciu majetku.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

economic profit, loss, profits, costs, depreciation, subsidies

KLÚČOVÉ SLOVÁ

hospodársky výsledok, strata, výnosy, náklady, odpisy, dotácie

ÚVOD

Meradlom úspešnosti transformačného procesu podniku je hospodársky výsledok. Hospodársky výsledok zaznamenal po roku 1990 výrazný pokles v prvých dvoch rokoch reformy, s najväčším prepadom v roku 1992. Uvedený stav bol poznačený zvýšením nákladov v rokoch 1991 a 1992, s následným každoročným miernym poklesom až do roku 1997. Na nákladovú náročnosť výroby pôsobilo hlavne roztváranie „cenových nožníc“ medzi vstupmi a výstupmi výroby poľnohospodárskych podnikov. Zaznamenaný nárast cien, v roku 2001, bol ovplyvnený hlavne zvýšením regulovaných cien výrobných vstupov (elektrická energia, výkony spojov, vodné a stočné). Vzrástli ceny poľnohospodárskych výrobkov. Tie boli ovplyvnené prevažne rastom cien obilnín v prvom polroku 2001, ktoré spôsobilo katastrofálne sucho v predchádzajúcom roku. Zo živočíšnej výroby sa najviac podpísali na náraste cien ceny jatočných ošípaných a kurčiat.

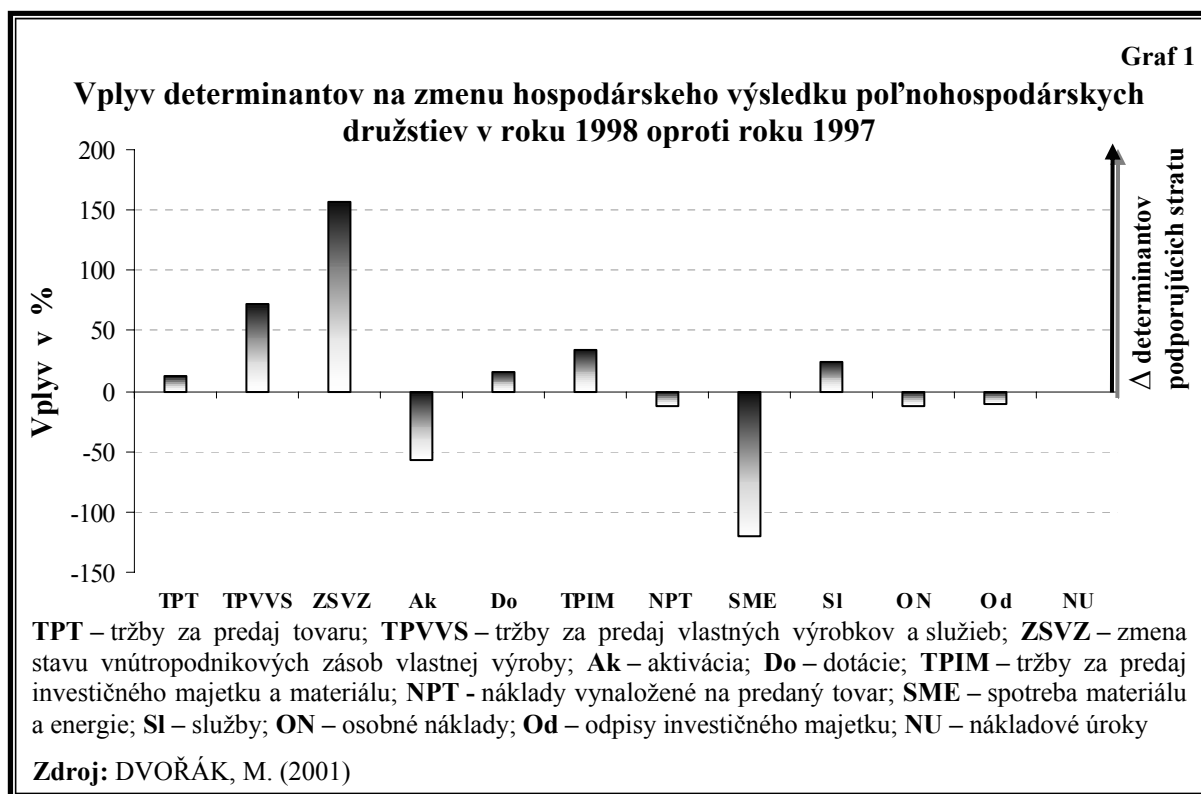
MATERIÁL A METÓDA

Cieľom príspevku je zhodnotiť podnikateľskú činnosť družstiev z pohľadu faktorov diferenciácie hospodárskeho výsledku. Príspevok je zameraný na nominálne faktory diferenciácie hrubého hospodárskeho výsledku pripadajúceho na jeden hektár poľnohospodárskej pôdy. Príspevok vychádza zo všeobecných princípov kvantifikácie vplyvu determinujúcich činiteľov na zmenu syntetického ukazovateľa pri aditívnej väzbe. Prvotné údaje vychádzajú z príloh uverejnených v Správach o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike vydaných v rokoch 1997, 1999, 2001 a 2002. Údaje za roky 2001 a 2000 vychádzajú zo súboru 670 poľnohospodárskych družstiev s 48,42 percentným podielom na poľnohospodárskej pôde Slovenskej republiky.

VÝSLEDKY

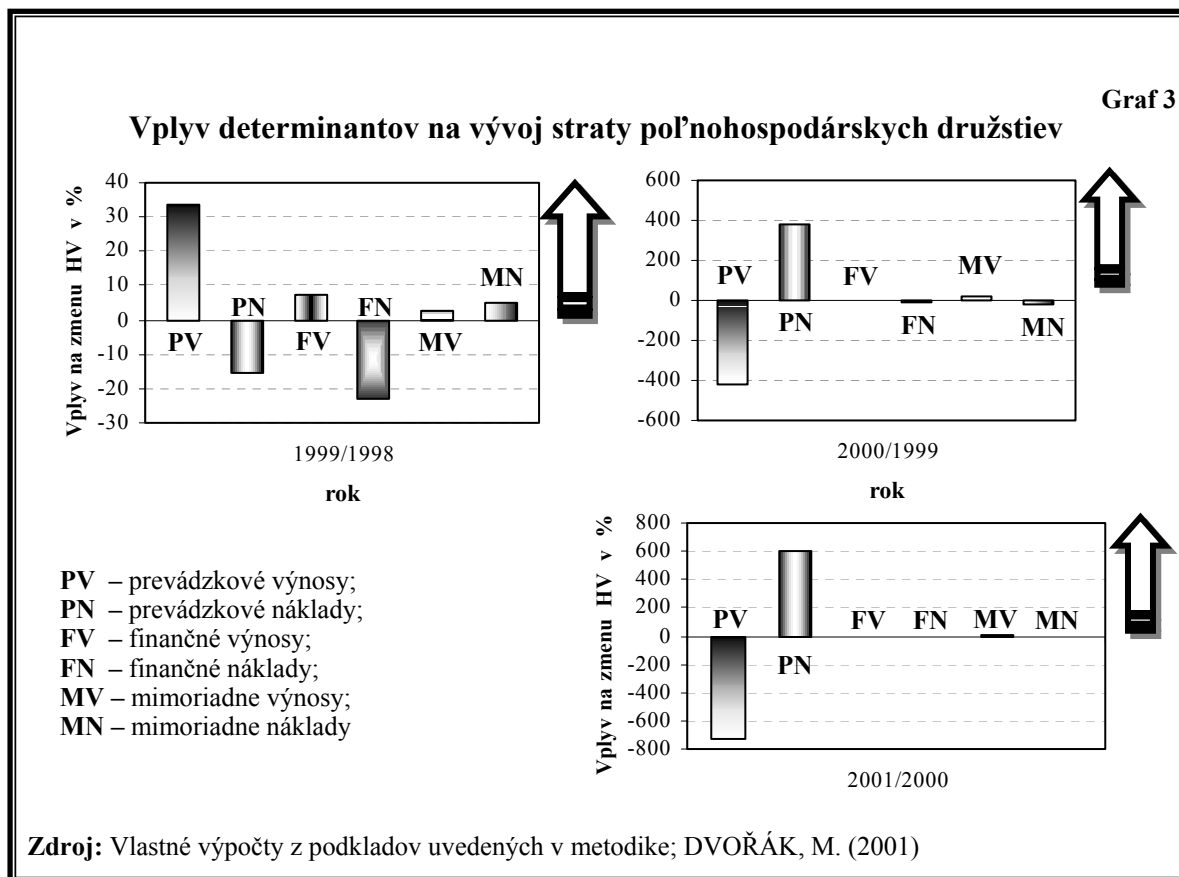
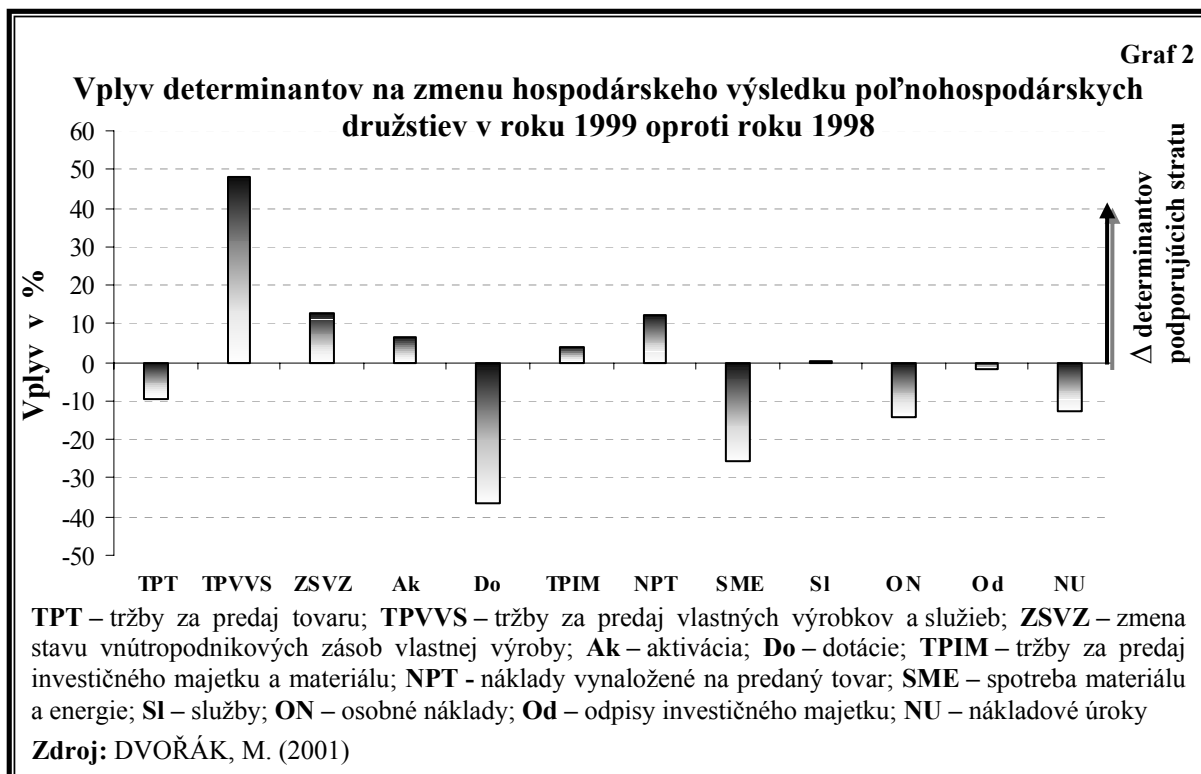
V roku 1997 sa strata znížila z - 821 Sk . ha⁻¹ na - 546 Sk . ha⁻¹. Na 33,5 % znížení straty sa najviac podieľali prevádzkové výnosy, ktoré vzrástli o 6,2 % oproti prevádzkovým nákladom, u ktorých sme zaznamenali nárast o 5,85 %. Na znížení straty sa hlavne podieľali tržby za predaj vlastných výrobkov a služieb (TPVVS), ktoré vzrástli o 652 Sk . ha⁻¹. Zmena stavu TPVVS ovplyvnila zníženie straty takmer 80 % vplyvom.

V roku 1998 vzrástla strata oproti roku 1997 o viac ako 67 % na úroveň - 914 Sk . ha⁻¹. Na uvedenom náraste straty sa najviac podieľala zmena stavu vnútropodnikových zásob. Vnútropodnikové zásoby sa znížili v roku 1998 oproti roku 1997 o 857 Sk . ha⁻¹ na úroveň - 461 Sk . ha⁻¹, čím aktívne pôsobili na zníženie ukazovateľa výroba na úroveň 20 378 Sk . ha⁻¹ v roku 1998 (Graf 1).

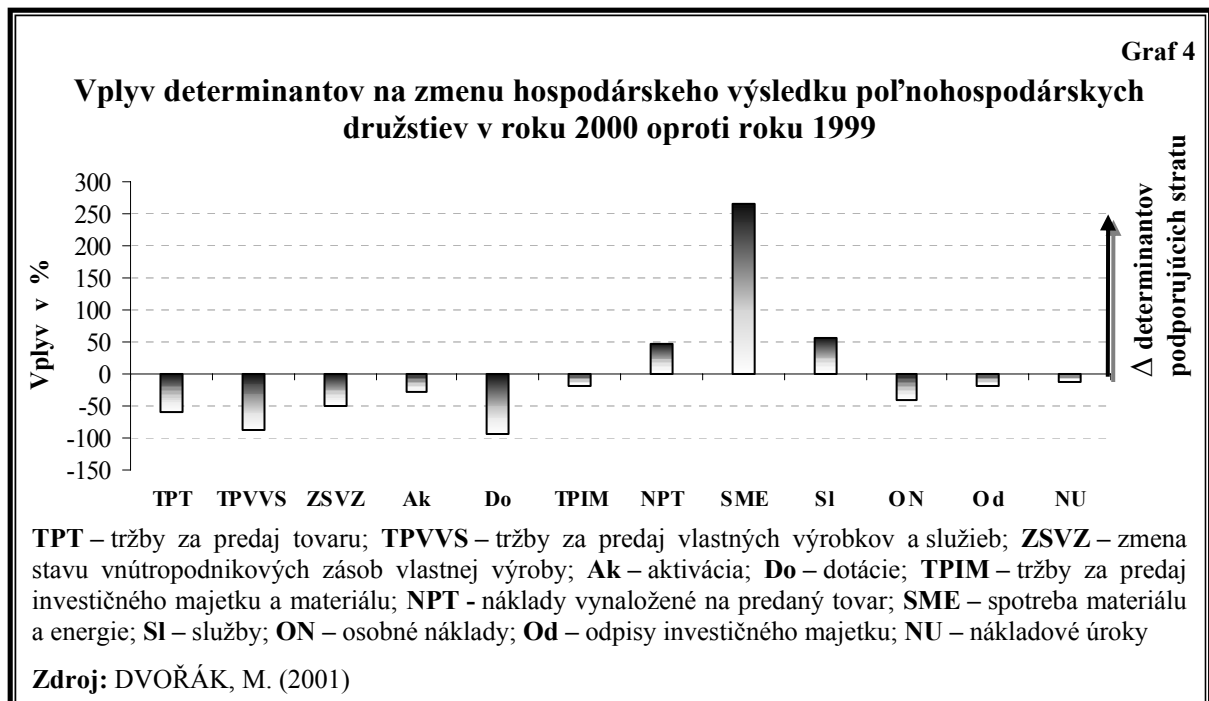
V roku 1999 nepriaznivé klimatické podmienky zapríčinili medziročné zníženie produkcie. Zníženie produkcie oproti roku 1998 zapríčinilo zvýšenie straty poľnohospodárskej prvovýroby. Prehĺbenie cenovej disparity, ktoré bolo spôsobené znížením cien poľnohospodárskych produktov a následným rastom cien vstupov, spôsobilo zníženie

tržieb za predaj vlastných výrobkov a služieb o 440 Sk . ha⁻¹. Zmena TPVVS najviac ovplyvnila prehĺbenie straty 48,14 % (Graf 2). Medziročné zníženie produkcie spôsobilo aj zníženie spotreby materiálu a energie, ktoré pôsobilo na zníženie straty vplyvom 25,71 % (Graf 2).

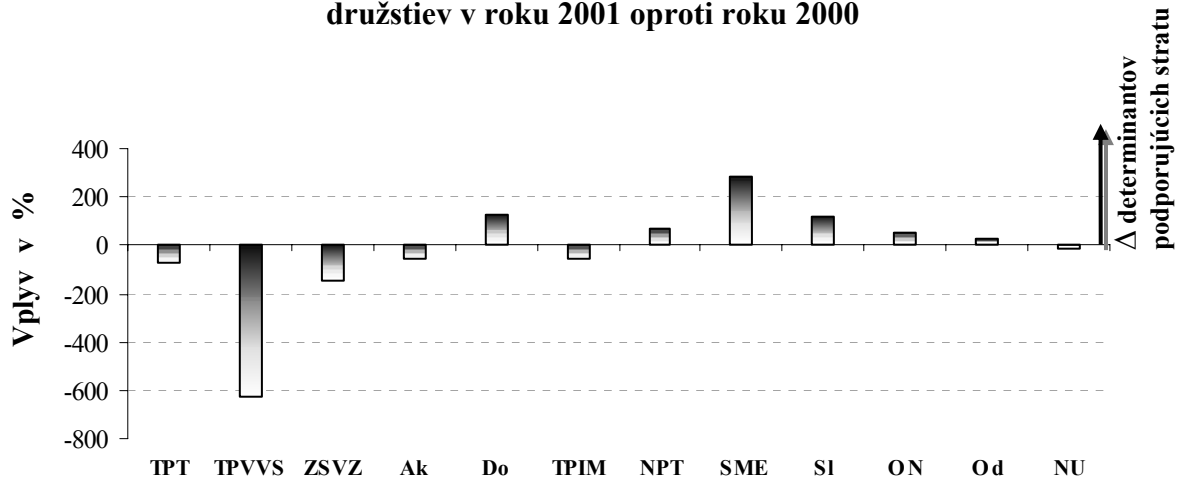
Tržby z predaja vlastných výrobkov sa v r. 2000 zvýšili oproti roku 1999 o takmer 5 %. Zvýšenie vyvolalo medziročné zvýšenie nákupných cien poľnohospodárskych produktov. Významný vplyv na vývoj výnosov mala dotačná podpora a to hlavne v dôsledku finančných náhrad škôd zo sucha. Priznané dotácie sa medziročne zvýšili o 28,29 % na 4 357 Sk . ha⁻¹. Na znížení straty sa okrem faktorov znázornených v grafe 4 podíval aj predaj majetku (Schéma 1). Tržby za predaj investičného majetku a materiálu sa medziročne zvýšili o 12,73 % a dosiahli v roku 2000 úroveň 1 603 Sk . ha⁻¹. Medziročný nárast celkových nákladov o 3 517 Sk . ha⁻¹ na úroveň 31 827 Sk . ha⁻¹ v roku 2000 bol spôsobený najmä spotrebou materiálu a energie. Ročné odpisy boli aj v roku 2000 rozhodujúcim zdrojom akumulácie prostriedkov na reprodukciu majetku (Schéma 1).

Pôsobenie zmien výnosových a nákladových položiek na vytváraní medziročnej straty v poľnohospodárskej prvovýrobe je dokumentované v grafe 3. Šípky znázorňujú negatívne pôsobenie na tvorbu hospodárskeho výsledku, t.j. prehlbovanie straty. V roku 2000 klesla strata z úrovne - 1 012 Sk . ha⁻¹ na úroveň - 502 Sk . ha⁻¹. V grafe 4 sú znázornené vplyvy zmien determinantov na zmenu hospodárskeho výsledku v roku 2000 oproti roku 1999.

Graf 5

Vplyv determinantov na zmenu hospodárskeho výsledku poľnohospodárskych družstiev v roku 2001 oproti roku 2000

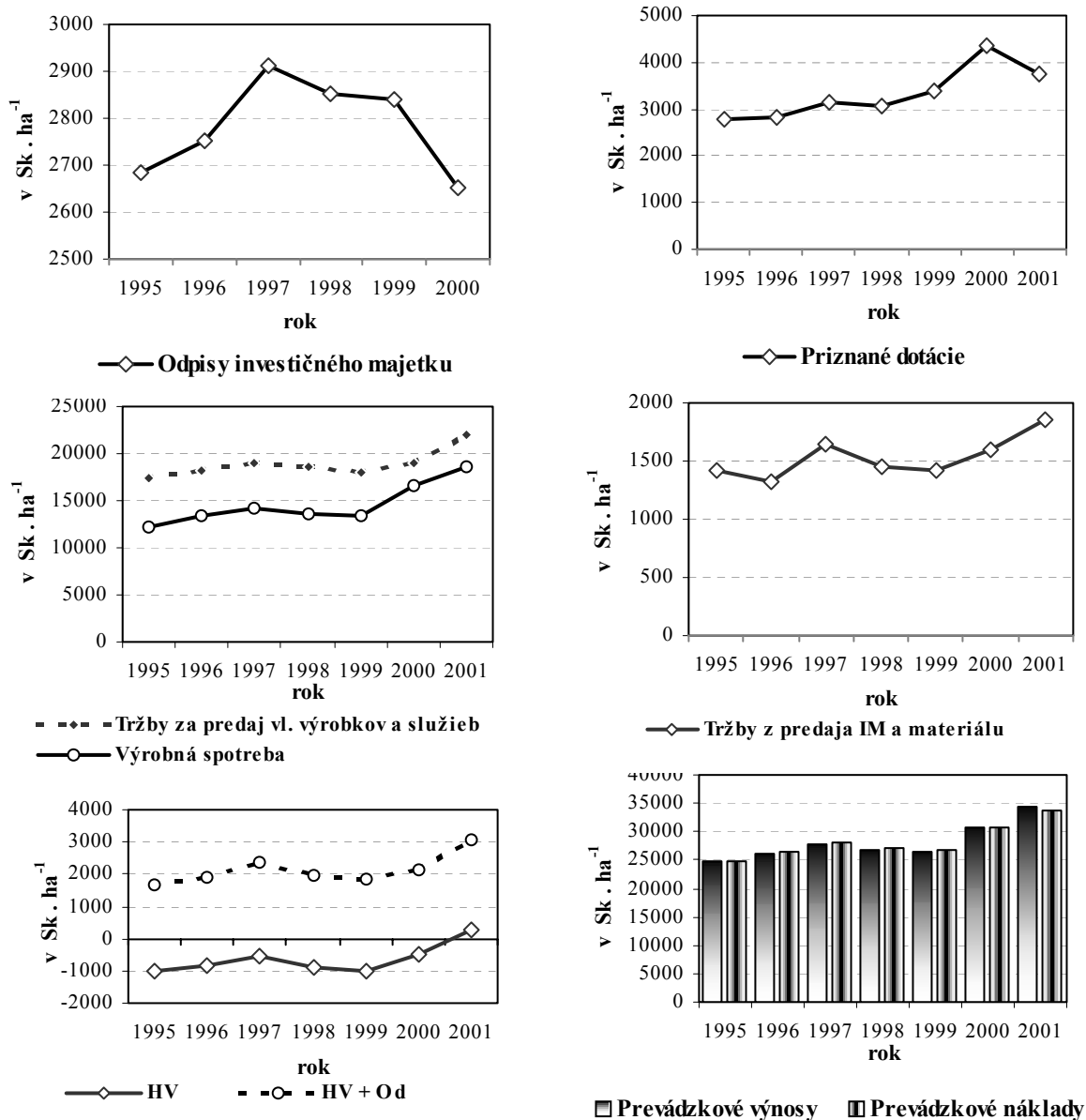

TPT – tržby za predaj tovaru; **TPVVS** – tržby za predaj vlastných výrobkov a služieb; **ZSVZ** – zmena stavu vnútropodnikových zásob vlastnej výroby; **Ak** – aktivácia; **Do** – dotácie; **TPIM** – tržby za predaj investičného majetku a materiálu; **NPT** – náklady vynaložené na predaný tovar; **SME** – spotreba materiálu a energie; **SI** – služby; **ON** – osobné náklady; **Od** – odpisy investičného majetku; **NU** – nákladové úroky

Zdroj: Vlastné výpočty z podkladov uvedených v metodike

Schéma 1

Vývoj vybraných determinantov hospodárskeho výsledku

Zdroj: <http://www.mpsr.sk> (28.06.2002)

DISKUSIA

Zvýšenie celkových výnosov v roku 2000 oproti roku 1999 malo vyššiu úroveň ako zvýšenie celkových nákladov, čo spôsobilo zníženie straty v roku 2000 oproti predchádzajúcemu roku (Graf 3, Graf 4). Uvedený trend pretrval aj v roku 2001. Subjekty poľnohospodárskej prvovýroby dosiahli po prvýkrát od roku 1990 zisk (605 mil. Sk).

Na zlepšení hospodárskeho výsledku v roku 2001 oproti roku 2000 sa hlavne podieľalo:

- oživenie výroby (zvýšenie výroby - prevažne rastlinných produktov);

- rast tržieb z predaja vlastných výrobkov a služieb;
- využitie finančných prostriedkov (z kompenzácií sucha v roku 2000) na založenie úrody v roku 2001 a intenzifikáciu výroby;
- kompenzácia časti spotrebnej dane z motorovej nafty;
- podpora zo štátnych fondov;
- zvýšenie investičnej dotačnej politiky.

Na dosiahnutí úrovne zisku v roku 2001 sa podieľal hlavne nárast prevádzkových výnosov, ktorý na zmenu hospodárskeho výsledku pôsobil 730,87 % vplyvom (Graf 3). Ako ovplyvňovali vybrané determinanty zmenu hospodárskeho výsledku v roku 2001 je znázornené v grafe 5. Dotácie sa v roku 2001 znížili na úroveň 3 732 Sk . ha⁻¹ a podporili zníženie zisku 124,5 % vplyvom. Tržby z predaja investičného majetku a materiálu sa dostali na úroveň 1 860 Sk . ha⁻¹ a podporili dosiahnutie zisku 51,19 % vplyvom. Hodnota majetku v poľnohospodárskej prvovýrobe medziročne klesla len minimálne, nakoľko sa zvýšila investičná aktivita. Dosiahnutie zisku sa odrazilo aj v skrátaní doby úhrady záväzkov.

ZÁVER

Prechod ekonomiky na trhové podmienky priniesol zmeny v obsahu a metódach finančného hospodárenia poľnohospodárskych družstiev. Finančné zdroje sa stali základným predpokladom existencie podnikov. Na faktoroch diferenciacie hrubého hospodárskeho výsledku v období rokov 1998 až 2001 boli znázornené následky transformačného šoku v agropodnikateľských subjektoch.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BIELIK, P. - DVOŘÁK, M.: Atribúty diferenciacie dôchodkovosti agropodnikateľských subjektov. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie – Krízové situácie v špecifickom prostredí poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu. Nitra: SPU Nitra, 2000, s. 40-43. ISBN: 80-7137-773-2
- BOREKOVÁ, B.: Vplyv vybraných ekonomických nástrojov štátu na rozvoj podnikov poľnohospodárskej prvovýroby. In: Zborník z medzinárodného vedeckého seminára Aktuálne problémy riešené v poľnohospodárstve. Nitra: SPU Nitra, 1998, s. 150-155. ISBN 80-7137-542-X
- DVOŘÁK, M.: Faktory diferenciacie odčerpateľných zdrojov družstiev ako formy podnikania. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Produkčná a obchodná výkonnosť agropotravinárskeho komplexu. Nitra: SPU Nitra, 2001, s. 63-69. ISBN 80-7137-973-5
- GURČÍK, L.: Finančná analýza vybraných podnikateľských subjektov. Agrárny perspektívy VII. Sborník prací. ČZU PEF v Prahe, Praha, 1998, s. 457-460, ISBN 80-213-0471-5
- HUDÁKOVÁ, M.: Faktory podnikateľskej úspešnosti hospodárskych subjektov. In: Priebežná správa čiastkovej úlohy E 17/01. Nitra: PEF VŠP Nitra, 1995
- KUZMA, F.: Zmena štruktúry poľnohospodárskej výroby na Slovensku. In: Zborník Medzinárodné vedecké dni 2000. Nitra: FEM SPU Nitra, 2000, s. 105-111, ISBN 80-7137-716-3
- PORHAJAŠ, V.: Analýza dôchodkovosti a výkonnosti rastlinnej výroby. In: Zborník vedeckých prác z riešenia výskumných projektov E 39, E 40, E 44, E 45, E 50 (1997 – 1999). Nitra: FEM SPU Nitra, 2000, s. 35-42, ISBN 80-7137-760-0
- SERENČEŠ, R.: Agrárna a spotrebiteľská stabilita vybraných krajín CEFTA. In: Zborník vedeckých prác z riešenia výskumných projektov E 39, E 40, E 44, E 45, E 50 (1997 – 1999). Nitra: FEM SPU Nitra, 2000, s. 35-42, ISBN 80-7137-760-0

ZENTKOVÁ, I.: Vplyv trhového prostredia vybranej komodity na správanie sa trhových subjektov. In: Trendy v poľnohospodárskej ekonomike a manažmente. Zborník vedeckých prác z medzinárodnej konferencie. MVD 2000, Nitra: FEM SPU Nitra, 2000, s. 460-465, ISBN 80-7137-716-3

Adresa autora

Ing. Marek Dvořák, PhD.; Katedra ekonomiky FEM SPU; Tr. A. Hlinku 2; 949 76 Nitra;
e-mail: Marek.Dvorak@uniag.sk